

Eskişehir'in Sağlık Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Doç. Dr. Oktay Emir

Anadolu Üniversitesi
Açıköğretim Fakültesi
Öğretim Üyesi

Arş. Gör. Taki Can Metin

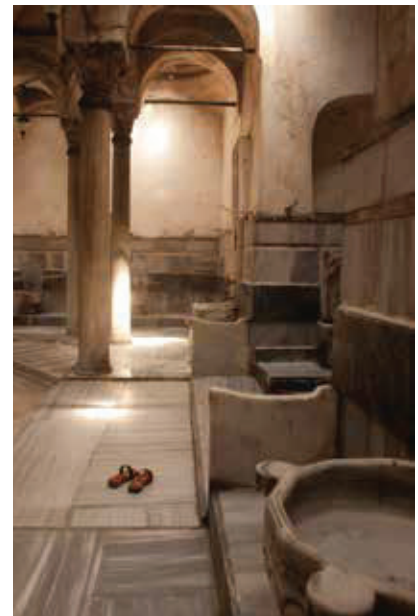
Anadolu Üniversitesi
Yer ve Uzun Bilimleri
Enstitüsü

Eskişehir, kültür turizmi bakımından büyük ilgi görmekte ve iç turizm açısından yoğun ziyaretçi kabul etmektedir. Eskişehir termal su kaynakları bakımından da zengin potansiyeli vardır

Turizm, hizmet sektörü içerisinde yer alan ve yaratmış olduğu iş hacmiyle farklı sektörlerinde gelişmesine olumlu katkıları olan lokomotif bir faaliyet alanıdır. Turizm, yaratmış olduğu ekonomik büyüklük ile hizmet sektörünün lideri konumundadır. Günümüzde turizm sektörü inşaat, gıda, ulaşım, sağlık gibi birçok sektörle doğrudan veya dolaylı olarak yoğun ilişki içerisinde. Turizmin ekonomiye sağladığı sıcak para akımı diğer sektörlerin turizme ilgisini arttırmış hatta sektörler arasında yatay veya dikey bütünleşmelerin oluşumuna neden olmuştur. Bütün bu gelişmelerin sonucunda hem turizm arzı hem de turizm talebi cephesinde birtakım değişimler olmuştur. Şöyle ki; turizm deniz-kum-güneş faaliyetinin ötesinde; kişilerin yaşam kalitesine etki edecek alternatif turizm çeşitleriyle bireylerin yaşamların da önemli hale gelmiştir. Bireylerin seyahat alışkanlıklarındaki farklılığın farkında olan turizm paydaşları turistlerin istek ve beklentilerinin karşılanmasını yönelik olarak turizm ürünlerini çeşitlendirmeye başlamışlardır. Yeryüzünde her destinasyonun, kendine özgü, farklı çekicilikleri bulunmaktadır. Bu çekiciliklerin bir kısmı insan yapısı olup; bir kısmı da doğal yani kendiliğinden oluşan yapılardan meydana gelmektedir. Özellikle doğal çekiciliği oluşturan kaynakların turizm sektörüyle birlikte ekonomik getiri aracına dönüştüğünü söyleyebiliriz. Hatta doğal kaynakların oluşumunda maddi bir harcamanın olmaması turizm girişimcileri için bir avantaj olduğunu söyleyebiliriz. Tabi ki çekiciliği oluşturan bu unsurlar pazarlama, işletmecilik, planlama gibi unsurlar ile desteklenmez ise turizm hareketliliğinde kendi başına yeterli olmayacaktır. Bu nedenle çekicilikleri tam anlamıyla turizm ürününe dönüştürecek; turizm paydaşlarının da içinde olduğu akılcı ve kalıcı politikalara ihtiyaç bulunmaktadır. Türkiye, bulunduğu coğrafya da her ilinde farklı turizm potansiyeline sahiptir. Bu duruma örnek olarak yaşadığımız şehir olan Eskişehir'i turizm ve turizm potansi-

Sağlık turizmine yapılan yatırımlar doğal kaynakların ekonomiye kazandırılmasını da sağlar

yeli bakımından değerlendirebiliriz. Bir üniversiteler şehri olan Eskişehir konumu itibarıyla birçok noktaya kara ve demiryolu ile bazı yurtdışı noktalarına da havayoluyla ulaşım hizmeti vermektedir. Diğer yandan il nüfusunun çok kültürlü olması şehrin sosyal zenginliğini arttıran diğer bir husustur. İçinde bulunduğumuz dönem de Eskişehir, kültür turizmi bakımından büyük ilgi görmekte ve iç turizm açısından yoğun ziyaretçi kabul etmektedir. Eskişehir termal su kaynakları bakımından da zengin potansiyeli vardır. Son zamanlarda termal turizmin geliştirilmesine yönelik hem kamu hem de özel sektör tarafından birtakım altyapı ve üstyapı çalışmalarının yapıldığı bilinmektedir. Sağlık turizmine yönelik yapılacak olan yatırımlar doğal kaynakların ekonomiye kazandırılmasını sağlayacağı gibi şehrin turizm çeşitliliğini de zenginleştirecektir. Dolayısıyla Eskişehir sadece kültür turizmine odaklı bir

destinasyon olmaktan ziyade aynı zaman da ziyaretçilerine sağlık turizmine yönelik hizmetler veren bir şehir olacaktır.

Bir çok ülkede yeni bir trend haline gelen sağlık turizmi, Türkiye’de de etkisini hissettirmektedir. Aslında sağlık turizminin popülerliği gün-cel gibi gözükse de geçmişi olan en eski turizm türlerindendir. Arkeolo-jik bulgulara göre Sümerlerin (M.Ö. 4000) sıcak kaynakların çevresinde en eski sağlık tesislerini yaptıkları görülmüştür. Ayrıca tunç devrinde (M.Ö. 2000) ise İsviçre’de St. Moritz

olarak bilinen kent civarında insanların zengin mineralli kaynaklarda banyo yaptıkları ve mineralli suları içtiklerine ilişkin bulgular tespit edilmiştir. Aynı şekilde eski mısır papirüslerinde yer alan bilgilere göre Nil deltası ve kenarında kurulmuş Eski Mısır medeniyetlerinde insanlar tıbbi bilginin yoğunlaştığı merkezlere doğru hastalıklarından kurtulmak için seyahat ettikleri tarihi kaynaklarda yer almaktadır. Eski Yunan İmparatorluğu’nda (M.Ö. 900) hastaların tedavi amaçlı olarak Akdeniz ülkelerine tedavi amaçlı yolculuk yaptıkları tarih arşivlerinde görülmektedir. Bulunduğumuz dönem de sağlık turizmi yöntem ve uygulamalarıyla modern bir yapıya kavuşmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sağlık turizmine yönelik yapılan tanım, kavram kar-gaşasını ortadan kaldırmıştır. Bu tanıma göre sağlık turizmi; “tedavi amaçlı kaplıca veya diğer sağlık merkezlerine seyahat eden kişinin fiziksel iyilik halini geliştirmek amaçıyla veya estetik cerrahi operasyonlar, organ-doku ve hücre nakli, dış tedavisi fizik tedavi, rehabilitasyon vb. gereksinimi olanlarla birlikte

uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyü-mesine olanak sağlayan” turizm türü olarak ifade edilmiştir. Yani sağlık turizmi, ikamet ettiği yerden başka bir yere sağlık amacı ile seyahat eden bireylerin katıldığı turizm faaliyetlerinin bütünüdür. Bu bağlamda kişileri sağlık turizmine yönlendiren etkenler şöyle sıralanabilir¹:

- ◆ Bulunduğu yerde sağlık hizmetlerine yönelik teknolojik veya insan kaynaklarındaki eksiklikler,
- ◆ Sağlık tedavisinin yanısıra tatil yapma isteği,
- ◆ Sağlık hizmetlerinin kendi bulunduğu yerde yüksek ücretli olması,
- ◆ Standartlara uygun sağlık hizmetlerinin alınmak istenmesi,
- ◆ İnsanların sağlık durumlarıyla ilgili özel bilgilerin üçüncü şahıslar tarafından bilinmesinin istenmesi (Estetik Cerrahisi, İnfertilite tedavisi vb.)
- ◆ Bulunduğu yerdeki tatil seçeneğinin kısıtlı olmasına bağlı olarak hem tatil hem de termal turizm imkânlarının olduğu yerlerde tatil yapma isteği,

1 <http://www.saglikturizmi.org.tr/tr/saglik-turizmi/genel-bilgi> Erişim: 05.10.2016

Eskişehir sadece kültür turizmine odaklı değil aynı zamanda sağlık turizmine yönelik hizmetler veren bir şehir olacaktır

◆ Kronik hastaların, yaşlıların, engellilerin, uyuşturucu ve farklı bağımlılıkları olan bireylerin başka ortamlara gitme ve tedavi olma arzuları,

◆ Bireyin geçmişten gelen alışkanlıkları ve yaşama tutunma tutkusunu.

Bugün içinde bulunduğumuz çağda sağlık turizmine yönelik verilen hizmetleri üç temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bu hizmetler şunlardır;

◆ Termal turizm (kaplıca, bitkisel tedavi, masaj vb.)

◆ Yaşlı ve engelli turizmi (bağımlılık programı, diyaliz, yaşlı bakım programı vb.)

◆ Tıp turizmi (medikal tedaviler, cerrahi tedaviler vb.) şeklinde sıralanmak mümkündür.

Neden Sağlık Turizmi?

Geçmişten günümüze süre gelen ve içinde bulunduğumuz çağda da hala kullanımı devam eden "Dünya Küçük" sözü dijital çağla birlikte daha anlamlı hale gelmiştir. Teknolojik gelişmeler insanların yaşamlarını her alanda etkilemiştir. Teknolojik gelişmelerin sektörler bazında yaygın kullanımı insanların yaşamlarını kolaylaştırmıştır. İnsanlar veya üreticiler için mesafe kavramı günümüzde uzak olmaktan çıkmıştır. Gelişen havacılık araçlarıyla insanlar kıtalararası kolaylıkla seyahat edebilmektedirler. İnsanların seyahat amaçları arasında ağırlıklı olarak gezmek, dinlenmek, eğlenmek ve merak gibi motifler temel neden olsa da günümüzde sağlık sorunlarının tedavisi veya sağlıklı kalmak için yer değiştiren kişilerin olduğu da bilinmektedir. Söz konusu insan sağlığı olunca bireyler bütün imkânlarını bu konuda seferber edebilmektedir. Bu nedenle uluslararası standartlara uygun sağlık hizmeti sunan sağlık kuruluşları ve termal turizm merkezleri insanların tercih edeceği yerler olacaktır. Bundan dolayı insanların satınalma karar sürecinde etkili olan faktörlerin sağlık hizmeti veren işletmeler tarafın-

dan takip edilmesi gerekmektedir. Sağlık turizmine yönelik ürünler oluşturulurken hedef pazarı oluşturan müşterilerin istek ve arzuları mutlaka dikkate alınması gerekir. Müşteri ihtiyaç ve istekleriyle sağlık işletmelerinin sunacağı hizmetlerin eşleşmesi gerekmektedir. Sağlık turizmi kapsamında insanlar medikal tedavi almak, kaplıca kürlerinde yararlanmak, cerrahi tedaviler gibi nedenlerle seyahat etmektedirler.

Türsab "Sağlık Turizmi Raporuna" göre² Türkiye'ye sağlık turizmi için gelenlerin sayısı 300 bini aşmış ve sağlık turizminden elde edilen gelir (2013 itibarıyla) 2.5 milyar dolar olarak hesaplanmaktadır. Türkiye'nin hedeflerine göre "Turizm Stratejisi 2023" kapsamında bu pazardan 2 milyon pay hedeflenmektedir ve 20-25 milyar dolar gelir beklenmektedir³. Bu bilgilerden hareketle Türkiye'de sağlık turizminin on yılda on kat büyümesi hedeflenmektedir.

"Türkiye Sağlık Turizmi Derneği"⁴ kayıtlarına göre Türkiye de 42 adet JCI ile akredite olmuş uluslararası standartlarda akredite olmuş sağlık kuruluşu bulunmaktadır. Türkiye de pek çok hastane de onkolojik tedaviler, kardiyovasküler cerrahi,

ortopedi, beyin cerrahisi, çocuk cerrahisi, estetik cerrahisi, göz ve diş teler teknoloji sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Yine bu hastanelerde Cyberknife, robotik cerrahi, MR, hizmetleri, kemik iliği, organ transplantasyon hizmetleri yapılabilmektedir. Sağlık Bakanlığı sağlık turizmi dairesi başkanlığı bünyesinde 7/24 saat Arapça, İngilizce, Almanca ve Rusça dilinde acil durumlarda 112, şikâyet durumlarında 184 nolu hatlardan ve hastanelerde uluslararası hastalara tercümanlık hizmetleri verilmektedir. Bütün hekimler mesleki zorunluluk sigortası yaptırmak zorunda olup herhangi bir tıbbi hata veya malpraktis durumunda ilgili kişiye sigorta tarafından anında tazminat ödenmektedir. Sağlık turizmi ile ilgili tüm işlemler ve koordinasyon kanun gereği Sağlık Bakanlığı sorumluluğundadır⁵.

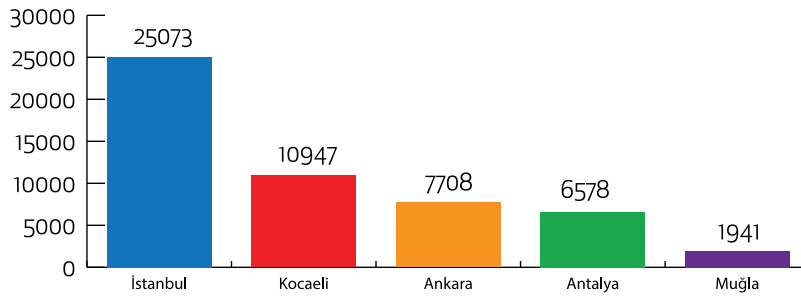
Sağlık yani tedavisi amaçlı seyahat eden kitlelerin yükseliş eğiliminde olması sağlık turizmini önemli duruma getirmiştir. Sağlık turizmini diğer turizm türlerinden ayırt eden temel özelliklerden bir tanesi konaklama süresinin uzun olması dolayısıyla bu hizmeti kullananların daha fazla harcama yapmaları anlamına da gelmektedir. Diğer bir neden ise hem konaklama işletmelerine hem de tedavi merkezlerine harcama yapılması sağlık turizmini önemli hale getirmektedir. Bunun dışında

2 http://www.tursab.org.tr/dosya/12186/saglikturizmiraporu_12186_5485299.pdf, Erişim Tarihi: 06.10.2016

3 TÜRSAB, Sağlık Turizmi Raporu (2014)

4 <http://www.saglikturizmi.org.tr/tr/saglik-turizmi/genel-bilgi>, Erişim Tarihi: 06.10.2016

5 <http://www.saglikturizmi.org.tr/tr/saglik-turizmi/genel-bilgi> Erişim Tarihi: 05.10.2016

Şekil 1: illere Göre Sağlık Turizmi Hasta Sayıları

Kaynak: T.C Sağlık Bakanlığı, Sağlık Turizmi 2012 Faaliyet Raporu

sağlık turizm faaliyetleri yılın belli mevsimlerine yani zamana bağımlı olmaksızın gerçekleştirilecek bir turizm türüdür. Bu nedenle sağlık turizmi ile ön plana çıkan veya artı bu yönünü geliştiren destinasyonlar turistlerin sürekli ilgi odağı olacaktır. Turizmin diğer sektörlere sıcak para aktarması, altyapı ve üstyapıdaki iyileştirmeler haliyle yerel halkın turizm olayına bakışını da olumlu yönde etkileyecektir. Tabi ki tüm bunlar düşünülürken turizm mahallinin taşıma kapasitesini dikkate almak, sürdürülebilirlik ilkesini ihlal etmemek özellikle yerel halkın yaşam standartlarını riske etmeden turizm politikalarına yön vermek turizm paydaşlarının ortak tavrı olmalıdır.

Eskişehir'in Sağlık Turizmindeki Yeri ve Geliştirilmesine İlişkin Öneriler

Sağlık turizmine yönelik literatür incelendiğinde özellikle romatizmal hastalıkların yoğun olarak görüldüğü Kuzey Avrupa ve İskandinav ülkelerinde termal turizme olan talebin fazla olduğu görülmektedir. Avrupa'daki nüfusun yaş ortalaması da dikkate alındığında sağlık turizm pazarının daha geniş olduğunu söylebiliriz. Türkiye bulunduğu konum ile yukarıda açıklanan hedef pazarlara mesafe olarak yakın olmakla beraber iklim, fiyat, gastronomi ve ulaşım gibi faktörlerle de göreceli avantajlara sahiptir. Ayrıca, Türkiye tıp turizmi, spa-wellness ve kaplıca turizmi, ileri yaş ve spor turizmi açılarından olağanüstü avantajlı

bir konumda olup her kesime hitap edebilecek durumdadır. Diğer yandan coğrafi yakınlık, ülkelerinde bulunmayan doğa ve iklim şartları nedeniyle ve kültürel benzerlik faktörleri de göz önünde bulundurulduğunda Türkiye Ortadoğu ülkeleri içinde önemli bir sağlık ve termal turizm destinasyonudur. İç Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatında 29-32 derece doğu boylamları ile 39-40 derece kuzey enlemleri arasında yer alan Eskişehir sağlık turizminin yukarıda sıralanan üç temel başlığından birisine odaklanılmalıdır. Eskişehir'in sahip olduğu kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda, sağlık turizmi kapsamında termal, spa ve wellness üzerine yoğunlaşarak hedef pazarını daraltması; yani termal turizmin yaygınlaştırılması uygun bir yaklaşım olarak kabul edilebilir. Zaten Türkiye genel olarak jeotermal kaynaklar açısından dünyada ilk yedi ülke arasında yer aldığı, Avrupa'da kaynak potansiyeli açısından birinci, kaplıca uygulamaları konusunda ise üçüncü sırada yer aldığı bilinen bir gerçektir⁶. Yalova, Afyonkarahisar ve Ankara başta olmak üzere Çanakkale, Balıkesir, Kütahya, Uşak, Eskişehir, İzmir, Manisa, Aydın, Denizli, Amasya, Sivas, Tokat, Erzurum, Bolu, Düzce, Sakarya illerinde yaklaşık 2.000 modern termal tesis ile ziyaretçilere hizmet vermektedir⁷. Burada da belirtildiği üzere Türki-

ye'deki sağlık turizmi kaynakları açısından Eskişehir önemli bir merkezdir.

Eskişehir ve çevresi eski medeniyetlerin yaşamış olduğu bir bölge olması sebebiyle Bizans, Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden kalma hamam ve kaplıcaların yer aldığı bir bölge durumundadır. Eskişehir'de bulunan termal kaynakların zenginliği açısından özellikle Kızılınlar ve Sakarılıca Bölgesi Bakanlar Kurulu kararıyla Termal Turizm Merkezi olarak ilan edilmiştir⁸. Bu bölgelerin yanı sıra termal suların gerek özelliği gerekse tedaviye yönelik faydaları bakımından Eskişehir'de termal su kaynaklarına sahip farklı bölgelerde bulunmaktadır. Bunlar; Hasırca, Mihalgazi-Gümele, Alpu, Mihalıççık, Sivrihisar, Ilıcaköy, Seyitgazi, Çifteler şeklinde sıralanabilir. Bu bölgelerde yer alan kaplıcalar ve ılıcalar pek çok hastalığın tedavisi amacıyla kullanılmaktadır. Öte yandan mevcut doğal kaynakların ötesinde hem Eskişehir'in sahip olduğu hem de sağlık turizminin karakteristiğinden kaynaklanan birtakım fırsatlar söz konusudur. Bunlar aşağıda açıklanmaktadır.

◆ Sağlık Bakanlığı tarafından 2012 yılında hazırlanan raporda 7 adet Termal Turizm Bölgesi belirlenmiş ve Eskişehir "Frigya Termal Turizm Bölgesi"⁹ (Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak, Eskişehir, Ankara) içinde yer almaktadır. Dolayısıyla, Eskişehir'in yalnızca kendi potansiyeline bağımlı olmadığı, yer aldığı bölgedeki diğer merkezlerin eşgüdümü gelişimi neticesinde ortaya çıkacak güçten yararlanılması mümkün olacaktır.

◆ Şekil 1'de illere göre sağlık turistlerine ilişkin veri görselleştirilmiştir. En çok ziyaret edilen şehirler arasında İstanbul, Ankara ve Antalya ön plana çıkmaktadır. Şekil 1'de Türkiye'ye sağlık amaçlı gelen turistlerin büyük bir çoğunluğu turizm açısından hem büyük hem de popüler

⁸ Eskişehir Turizm Master Planı (2011)

⁹ <http://www.satir.gov.tr/images/pdf/tyst/07.pdf>, Erişim Tarihi: 06.10.2016

⁶ <http://www.ktbayirimisletmeler.gov.tr/TR,11479/turkiyede-saglik-ve-termal-turizm.html>, E.T.: 06.10.2016

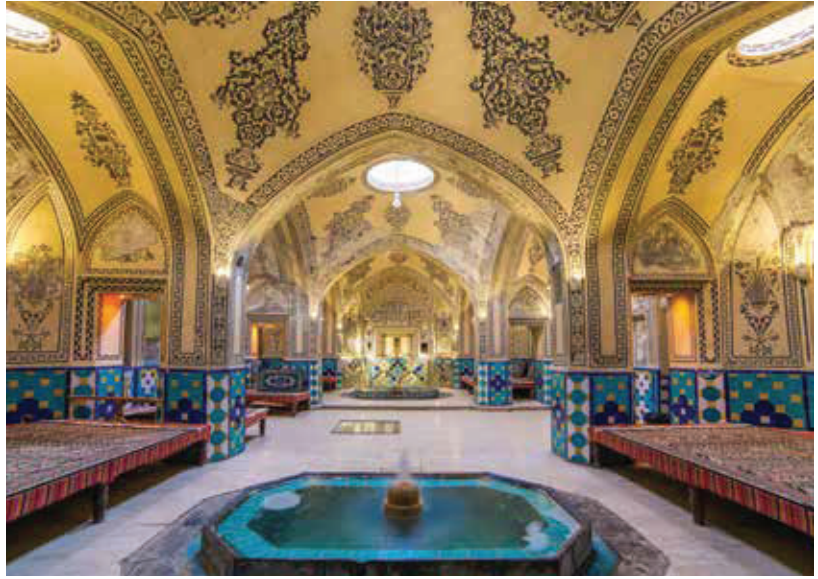
⁷ <http://www.saglikiturizmi.gov.tr/tr/en/16-our-turkish-food-culture.html>, Erişim Tarihi: 06.10.2016

olan destinasyonları tercih ettikleri görülmektedir. Bu durum gösteriyor ki sağlık ve turizm birbirini etkileyen iki kavramdır. Bu nedenle bu iki sektör arasında koordinasyon sağlanmalıdır. Diğer taraftan, alternatif turizm türlerini bir destinasyonda geliştirmek her zaman mümkün olmamaktadır. Ancak sağlık turizmine yönelik yatırımları insan ve maddi kaynaklara bağlı olarak geliştirmek mümkündür. Bu anlamda Eskişehir sahip olduğu termal su kaynakları ve üniversiteler ile hem sağlık hem de turizm işletmelerinin işletilmesine yönelik kaliteli hizmet verecek birçok avantaja sahiptir.

◆ Eskişehir'in bir diğer özelliği ise şehire gelecek insanların boş zamanlarını geçirecekleri frig vadisi gibi tarihi alanlara ve müzeleri ile kültürel zenginliği mevcuttur. Ayrıca şehrin bilinirliğinin yüksek olması bu ilin çekiciliğini arttırmaktadır. Sağlık turizmi konusunda atılacak her adım Eskişehir'in imajını zenginleştirecek, termal ve diğer sağlık işletmelerinin ekonomiye olan getirisini yükseltecektir.

Eskişehir sahip olduğu sıcak su kaynakları ve konumu itibarıyla sağlık turizmi açısından avantajlı durumdadır. Ancak bu avantajların değerlendirilmesi bakımından dikkat edilmesi gereken birtakım unsurları dikkate almasında fayda vardır. Bu unsurlar şunlardır:

◆ Turizm paydaşları arasında eşgüdümün sağlanması gerekmektedir. Türkiye'de sağlık ve turizm ile ilgili planlama ve teşvik çalışmalarını **Başbakanlık Devlet Planlama**

Teşkilatı yürütmektedir. **Kültür ve Turizm Bakanlığı** ise konaklama ve seyahat gibi turizm sektörüne doğrudan hizmet veren işletmeler için kuralları koyucu, yol gösterici ve denetleyici faaliyetleri yapmaktadır. **Sağlık Bakanlığı** ise asli sağlık hizmetlerinin yanı sıra sağlık turizmi kapsamına da hizmetler vermeye başlamıştır. Kaliteli ve standartlara uygun sağlık turizm hizmetinin verilebilmesi ve hedeflere ulaşılabilmesi ancak kamu ve özel sektör arasında koordinasyonun sağlanması ile başarıya ulaşabilir. Yukarıda merkezi yönetimlerde açıklanan koordinasyon aynı şekilde yerel yönetimlerde de uygulanmalıdır.

◆ Sağlık turizmini geliştirecek teşvikler desteklenmelidir. Bu teşvikler sadece yatırım sürecine yönelik olmamalı, yatırım sonrası işletmeler ve sağlık turizmi kapsamında yer alan tüketiciler desteklenmelidir.

◆ Sağlık turizmiyle ilgili faaliyet verecek işletmeler hem ulusal hem de uluslararası standartlara uygun olmalıdır. Özellikle termal sağlık işletmelerinde uygulanan tedaviler geleneksel yöntemlerle değil, bilimsel kurallara uygun olmalıdır. Kalifiye sağlık ve turizm personeli konusunda Eskişehir diğer illere göre daha avantajlı durumdadır.

◆ Özellikle sağlık tedavisinde sadece termal sulara bağlı bir tedavinin

uygulanması yeterli olmayacaktır. Bu tedavi uygulamaları mutlaka gastronomi ile desteklenmelidir.

◆ Ayrıca oluşturulacak kalite ve standartlar doğrultusunda pazarlama çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır. Son olarak; Eskişehir kara ve demiryolu ulaşımı bakımından zengin olmasının yanında havayolu ulaşımı anlamında yurtdışı ve yurtiçi tarifeli uçak seferleri ile ulaşımın kolaylaştırılması, diğer pek çok hususta Eskişehir için olumlu katkılar sağlayabileceği gibi sağlık turizminin gelişmesine de büyük katkı sağlayacaktır.

Eskişehir'de sağlık turizminin gelişimi için dikkat edilmesi gereken noktalar yukarıda ifade edilmiştir. Ayrıca şehrin turizm SWOT analizinin yapılmasında ve uygulanabilir turizm planlarının yapılmasında fayda vardır. Turizmde en önemli konulardan bir tanesi ulaşımın konforu ve hızıdır. Yüksek Hızlı Trenlerle yurt içinde iller arasında demiryolu ulaşımı eskiye nazaran daha iyi bir konuma gelmiştir. Ayrıca Eskişehir'in hem yurtiçi hem de yurtdışı hedef pazarlara yönelik havayolu taşımacılığı ağını zenginleştirilmesi gerekmektedir. Diğer yandan Eskişehir'in sağlık turizmi bakımından hitap edeceği hedef kitlenin doğru tespit edilmesi ve pazarlama faaliyetlerinin bu doğrultuda yapılması şehrin turizm gelişimini olumlu etkileyecektir.

